

IN MEMORIAM

Αποχαιρετισμός στον Γιώργο Γραμματικάκη (1939–2023)

In Memoriam of Giorgos Grammatikakis (1939–2023)

Αλέξης Πολίτης

ΣΤΙΣ 25 του Οκτώβρη 2023, όλοι όσοι ζούμε στον ευρύτερο χώρο του Πανεπιστημίου Κρήτης χάσαμε ξαφνικά κι απρόσμενα μια από τις κολόνες του οικοδομήματος που μας στεγάζει. Κι όχι μόνο εμείς, παρά και όσοι παρακολουθούν και νοιάζονται για τον κόσμο των γραμμάτων και της εκπαίδευσης.

Ας αρχίσουμε από τα πασίγνωστα, τα αυτονόητα. Ο Γιώργος Γραμματικάκης είχε καρδιά έτοιμη να καταλάβει και αφτιά ορθάνοιχτα για ν' ακούει. Άκουγε προσεκτικά, καταλάβαινε γρήγορα, κι αν κάτι ήταν στον δικό του τον χώρο ευθύνης, το προγραμματίζε· συνήθως το εκτελούσε κιόλας. Αν πάλι ήταν κάτι γενικότερο, στρατευόταν και βοηθούσε. Είχε μάλιστα από πολύ νωρίς κατακτήσει τα δίκτυα επικοινωνίας με το πλατύτερο κοινό, τις εφημερίδες δηλαδή και την τηλεόραση, κι έτσι ο λόγος του απλωνόταν σε όλο και ευρύτερους κύκλους – ακριβώς όπως απλώνονται τα κυματάκια σαν πέφτει η πέτρα στην ήρεμη λίμνη.

Ο Γιώργος Γραμματικάκης (φωτ. από την «Εφημερίδα των Συντακτών», 26.10.2023)

Αυτή την καταπληκτική επιτυχία του Γιώργου Γραμματικάκη στην επαφή του με τον πολύ κόσμο αξίζει να την περιγράψουμε ακριβέστερα. Καθόσουν και χάζευες την τηλεόραση χωρίς ειδικό στόχο, απλώς να πληροφορηθείς τα νέα της ημέρας, και ξαφνικά, τυχαία, το ζάπινγκ σου έφερνε μπροστά τον Γραμματικάκη, άλλοτε με την πίπα και το σομπρέρο να περπατάει παρέα με κάποιον και να τα λένε, άλλοτε να κάθεται σε γραφείο και κάτι να εξηγεί. Ακόμα κι αν είχες χάσει την αρχή του λόγου του, καταλάβαινες πως δεν έπρεπε να χάσεις τη συνέχεια. Η σοβαρότητα του βλέμματος, ο τόνος της φωνής, σε καθήλωναν – κι εδώ το ρήμα κυριολεκτεί: σε κάρφωνε στη θέση σου και στην οθόνη.

Αυτός ο άνθρωπος είχε κάτι να πει, κάτι σοβαρό και ουσιώδες, κι έπρεπε να το ακούσεις. Δεν έλεγε λόγια του αέρα.

Να ήταν ο λόγος το ότι μιλούσε κάποιος που είχε σπουδάσει Φυσική και κατόπιν Αστροφυσική στο Imperial College του Λονδίνου; Να ήταν η συμμετοχή του στα κοινωνικά και πολιτικά γεγονότα από τα φοιτητικά του χρόνια; Να ήταν μια στιβαρή οικογενειακή παράδοση; Ή μήπως να ήταν που πρώτα διδάξε για χρόνια τα ειδικευμένα μαθήματα στις πανεπιστημιακές αίθουσες, που απαιτούσαν αυστηρή πειθαρχία στον λόγο και μετρημένες λέξεις; Άλλα περισσότερο κι άλλα λιγότερο – και πίσω απ’ όλα το επίμονο ενδιαφέρον για τον ακροατή. Ποιος θέλω να μ’ ακούσει και τί ακριβώς –μα ακριβώς– γυρεύω να καταλάβει;

Το ίδιο συνέβαινε και με τα βιβλία του. Δεν θα τ’ αναφέρω όλα, θα περιοριστώ σ’ εκείνη την *Κόμη της Βερενίκης* που μάγεψε από την πρώτη σελίδα όσους την έπιασαν στα χέρια τους. Ένα βιβλίο που αφηγείται πώς φτιάχτηκε, πώς προέκυψε ετούτος εδώ ο Κόσμος όπου ζούμε, το Σύμπαν. «Έργο ασφαλώς φιλόδοξο, αλλά όχι ιδιαίτερα πρωτότυπο», όπως δηλώνει ο ίδιος ο συγγραφέας του· η πρωτοτυπία του όμως –η εξαιρετική του πρωτοτυπία– δεν βρίσκεται στο θέμα, βρίσκεται στην ίδια την αφήγηση. Ένα ταξίδι σαν παραμύθι, γοητευτικό, στοχαστικό, που μας οδηγεί σ’ ένα πεδίο άγνωστο, ανύπαρκτο για εμάς έως χτες. Με λόγο καθαρό, επιστημονικό, κοντά σε διατυπώσεις ανάλαφρα υπαινικτικές, που παρασέρνουν τον νου του αναγνώστη, ο Γιώργος Γραμματικάκης εκθέτει αβίαστα δεδομένα, στοιχεία, στοχασμούς, που κάποτε μοιάζει να ξεκινούν από τη φαντασία, στηρίζονται όμως γερά στη λογική και παράγουν έλλογες και κατανοητές γνώσεις.

* * *

Ο Γιώργος Γραμματικάκης μπορεί να μην έχει το άπειρο μέγεθος και την πολυπλοκότητα του Σύνπαντος που περιγράφει, έχει ωστόσο μια τρισδιάστατη μάζα –δράσεις, βιβλία, παρουσία στην Ευρωβουλή, στην ΕΡΤ, στην επιστήμη, στην κοινωνία– που δύσκολα επίσης μπορεί να περιγραφεί. Θέλω λοιπόν γι’ αυτό να αυτοπεριοριστώ και να επιμείνω σε μια στιγμιαία –μισή ώρα, μία, μιάμιση;– ενέργειά του. Είχα τη μεγάλη τύχη να την ζήσω από κοντά.

Λογαριάζω πως θα έχουν περάσει από τότε περίπου δεκαπέντε χρόνια· είμαστε δηλαδή, ας πούμε, κάπου στα 2010. Ρέθυμνο, Πανεπιστημιούπολη του Γάλλου. Όλος ο χώρος «τελεί υπό κατάληψη», κάποια φοιτητικά αιτήματα, και, όπως πάντα, η αδιάλειπτη προστασία του «Ασύλου». Οι αρχές της κατάληψης έχουν καλέσει όποιον θέλει να μιλήσει ελεύθερα, να προσέλθει. Απόγευμα, προτού νυχτώσει, ο καιρός είναι καλός, καθόμαστε όλοι σ’ έναν ανοιχτό χώρο, ακατάστατα σε καρέκλες. Μπροστά μας, σε μιαν άλλη καρέκλα κι αυτός, ο Γιώργος Γραμματικάκης.

«Το θέμα μου λοιπόν θα είναι οι “φοιτητικές καταλήψεις”. Θα προσπαθήσω να εξηγήσω όχι μόνο γιατί δεν έχουν κανένα ουσιαστικό νόημα, παρά και γιατί αναιρούν, σε συνθήκες κανονικότητας, όπως αυτές που ζούμε τώρα, κάθε έννοια ευνομίας». Συνέχισε με τον ήρεμο, γλυκό τρόπο του ότι η “κατάληψη” αποτελεί μια αυθαίρετα βίαιη ενέργεια μιας ελάχιστης μειοψηφίας απέναντι στον συνολικό φοιτητικό πληθυσμό, μια κίνηση που αναζητάει τα ψευδή στοιχεία αυτονομιμοποίησης σε κάποιες υποτίθεται “Γενικές Συνελεύσεις”, συνειδητά “στημένες” από τα πριν, και τα λοιπά. Οι “καταλήψεις” άκουσαν με σοβαρότητα όλη την ομιλία, και η συζήτηση έγινε σε καλό πνεύμα, ήρεμα, ευγενικά. Ο ομιλητής είχε κερδίσει το παιχνίδι, ολοκληρωτικά νομίζω, στο κλίμα της ομήγυρης· η λογική είχε μεγαλουργήσει εμφανώς. Εννοείται βέβαια πως η “κατάληψη” δεν αυτοδιαλύθηκε την επομένη.

Εμείς δεν έχουμε παρά να συμπαρασταθούμε στην Εύα, τη Μαρία και τον Οδυσσέα.

Αλέξης Πολίτης
Ομότιμος καθηγητής Πανεπιστημίου Κρήτης
politis@uoc.gr